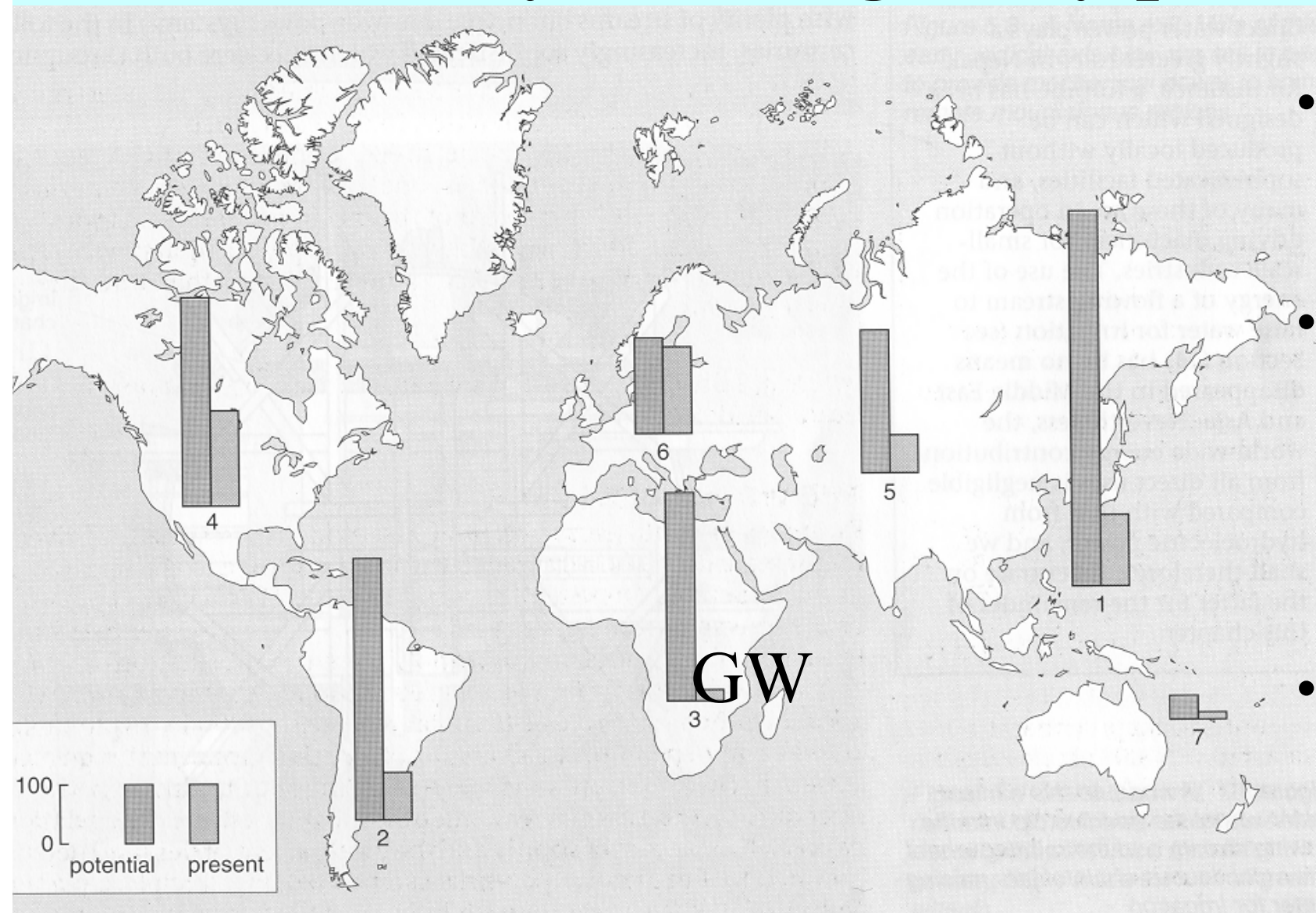

Hydroenergetika (malé vodní elektrárny)

Hydroenergetický potenciál ve světě

- evaporizace vody (1/4 solární energie)
- maximální potenciál:
  - roční srážky 10^{17} kg
  - prům. výška kontinentálního povrchu nad mořem = 800 m
- Polohová energie této vody:
 $8 * 10^{20}$ J ~ 200 000 TWh/rok

- realistický odhad využitelné energie: **50 000 TWh/rok**
- teoretický max stávající výkon (1995): **15 000 TWh/rok**
- instalovaný výkon ve světě (1995): **630 GW**
- skutečný roční výkon (1995): **2 200 TWh (~10 % teoretického potenciálu)**
- průměrný roční výkon na 1 kWh inst: **8760 kWh**
- průměrný kapacitní faktor: **cca 40 %**
- velké perspektivy v méně rozvinutých zemích (Asie)

Malé vodní elektrárny (MVE)

- podle vyhlášky č. 214/2001 Sb. se za MVE považuje každá elektrárna do výkonu 10MWe (dle směrnic EU do 5MWe)
- Podrobněji se podle výkonu dělí na:
  - průmyslové (od 1 do 10 MW);
  - závodní nebo veřejné (od 100 do 1 000 kW);
  - drobné nebo minielektrárny (od 35 do 100 kW);
  - mikro zdroje, nebo také mobilní zdroje (pod 35 kW).

Členění turbín / vodních děl

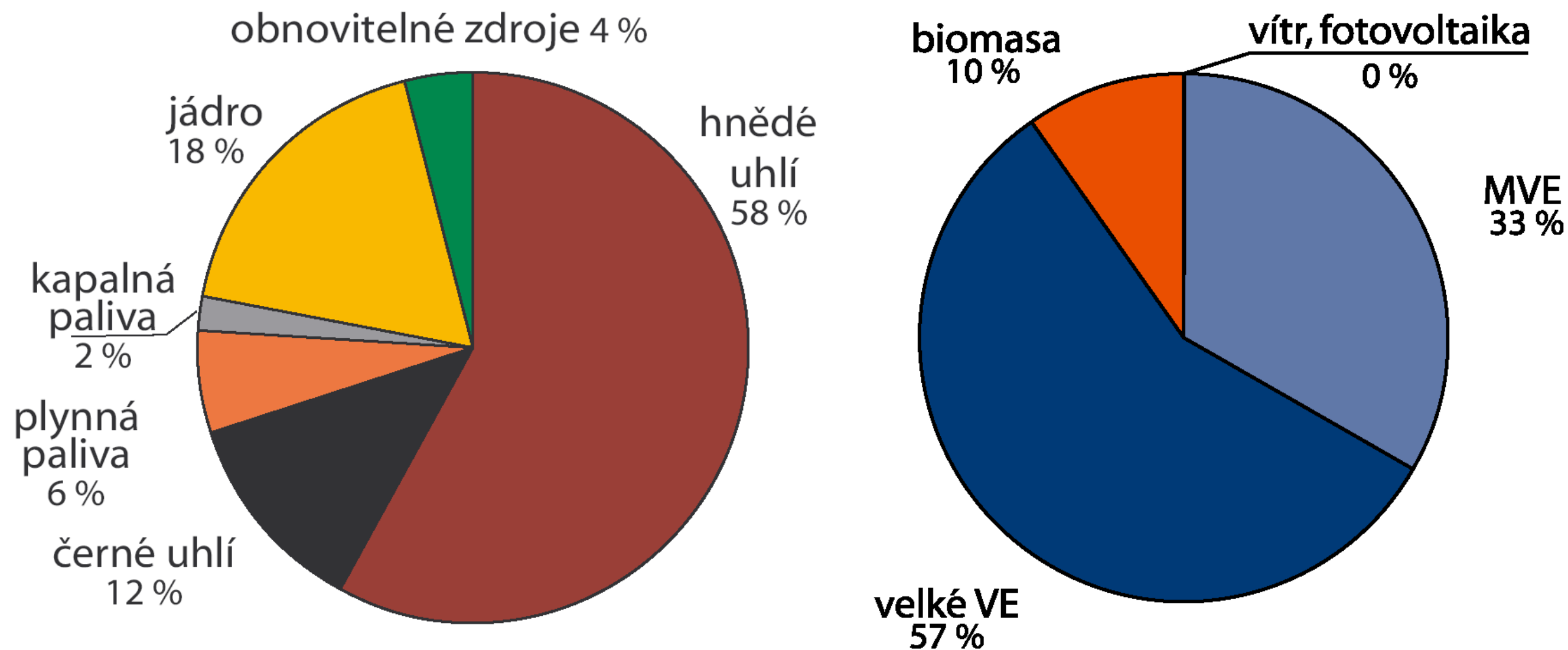
- **vlastního uspořádání:** vertikální, horizontální, šikmé, jezové, derivační, přehradové, věžové;
- **způsobu přivádění vody k turbíně:** přímoproudé, kolenové, kašnové, spirální, kotlové;
- **podle spádu:** nízkotlaké (do 10 m), středotlaké (do 100 m) a vysokotlaké (nad 100 m);
- **vodního režimu:** průtočné, akumulární, vyrovnávací, přečerpávací;
- **režimu práce:** základní, špičkové, pološpičkové

Perspektivy MVE v ČR

- Veškeré vodní elektrárny v ČR se podílejí
  - *cca 17 % na celkovém instalovaném výkonu ČR*
  - *cca 4 % na celkové výrobě elektřiny*
- Potenciál vodních zdrojů v ČR:
  - Technicky využitelný: 3380 GWh/rok
  - Z toho využitelný v MVE: 1570 GWh/rok
  - Současně využitý v MVE: 700 GWh/rok (~ 45%, 2003)

Hydroenergetika v ČR (2000)

podíl na výrobě EE

Tab. 1: Rozdělení hydropotenciálu českomoravských řek

	Ukazatel	GWh/rok
1	Teoretický potenciál	13 100
2	Technicky využitelný celkem	3 384,6
	z toho, ,	
	potenciál využitelný ve VE (nad 10 MW)	1 813,6
	potenciál využitelný v MVE (do 10 MW)	1 571,0
3	Využitý potenciál celkem	1 559,7
	z toho, ,	
	VE nad 10 MW	1 152,3
	MVE do 10 MW	407,4
4	Nevyužitý potenciál celkem	1 824,9
	z toho, ,	
	VE nad 10 MW	661,3
	MVE do 0,2 MW	126,5
	0,2 až 1,0 MW	291,6
	1,0 až 5,0 MW	522,7
	5,0 až 10,0 MW	222,8
	MVE celkem	1 163,6
	% využití technicky využitelného potenciálu celkem	46,08
	z toho, ,	
	VE nad 10 MW	63,54
	MVE do 10 MW	25,93

Hydroenergetika
v ČR (1983)

Perspektivy MVE v ČR

Teoretický (1570 GWh/rok) vs využitý (700 GWh/rok ~ 45%, 2003)

- Nevyužitý potenciál dle spádů:
  - 5 m (četnost 10 %); odhad max cca 30% by bylo možno využít
  - 2 až 5 m (55%);
  - < 2 m (35 %)
- Z hlediska ekonomického je současnou hranicí pro podnikatelské využití MVE spád okolo 2 m.
- Výstavba nových jezů – jen zřídka povolena (ekologie, povodně, blokováno pro budoucí investice správou jednotlivých povodí)
- Využití stávajících vzdutí a rekonstrukce starých MVE (cca 1/2 je z let 1930-1950)

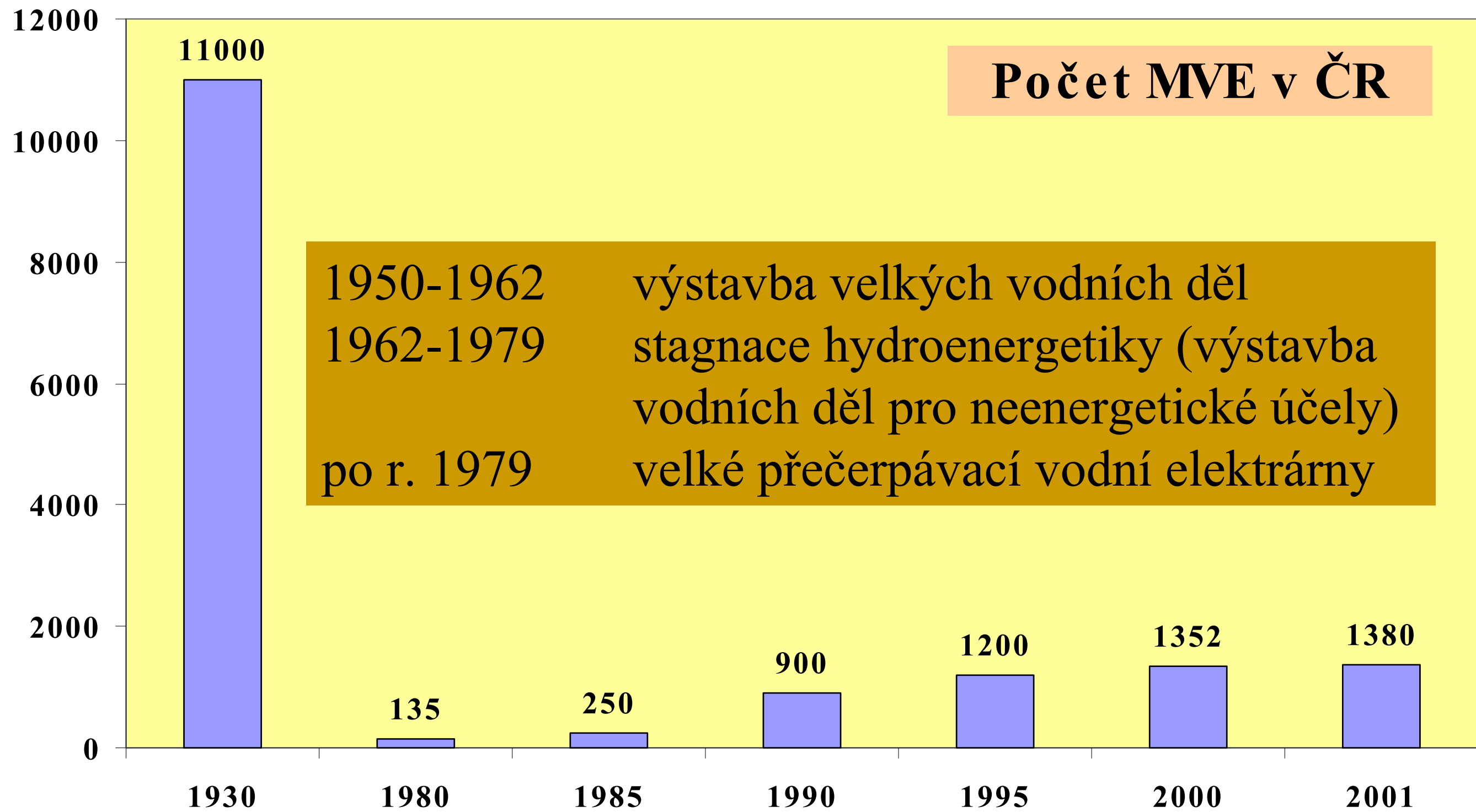

Technicky využitelný potenciál ČR dle dílčích povodí

Povodí	Výkon MW	Výroba GWh/rok	Stupeň využití
Labe	114	420	Velmi vysoký
Vltava	164	430	Vysoký
Ohře	78	300	Vysoký
Odra	56	100	Cca 50% Problematická výstavba.
Morava	100	250	Cca 75 %
Celkem	512	1500	

20 000 rybníků o ploše přes 50 000 ha.
Studie (1990): 200 rybníků cca 4 MW

Počet MVE v ČR

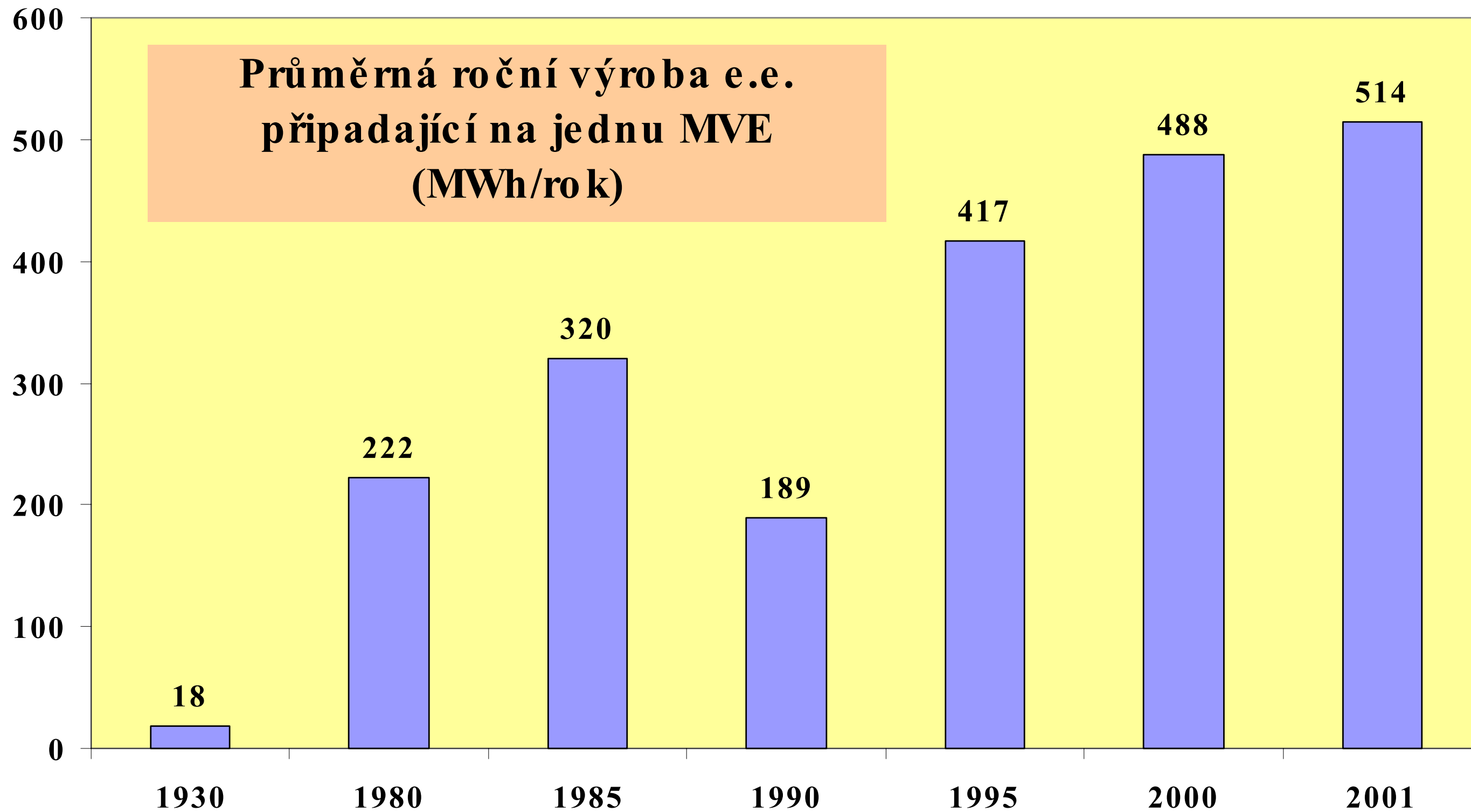

1950-1962 výstavba velkých vodních děl
1962-1979 stagnace hydroenergetiky (výstavba vodních děl pro neenergetické účely)
po r. 1979 velké přečerpávací vodní elektrárny

Vodní elektrárny ČEZ, a. s.

Lokalita:	Typ	Počet soustrojí	Instalovaný výkon (MW)	Rok uvedení do provozu
Dalešice	PVE	4	450	1978
Mohelno	MVE	2	1,76	1977–1999
Dlouhé Stráně 1	PVE	2	650	1996
Dlouhé Stráně 2	MVE	1	0,16	1996
Lipno I	VE	2	120	1959
Lipno II	MVE	1	1,5	1957
Hněvkovice	MVE	2	9,6	1992
Kořensko 1	MVE	2	3,8	1992
Kořensko 2	MVE	1	0,94	2000
Želina	MVE	2	0,63	1994
Orlík	VE	4	364	1961–1962
Kamýk	VE	4	40	1961
Slapy	VE	3	144	1955
Štěchovice I	VE	2	22,5	1943–1944
Štěchovice II	PVE	1	45	1948–1996
Vrané	VE	2	13,88	1936
Celkem:		35	1867,77	

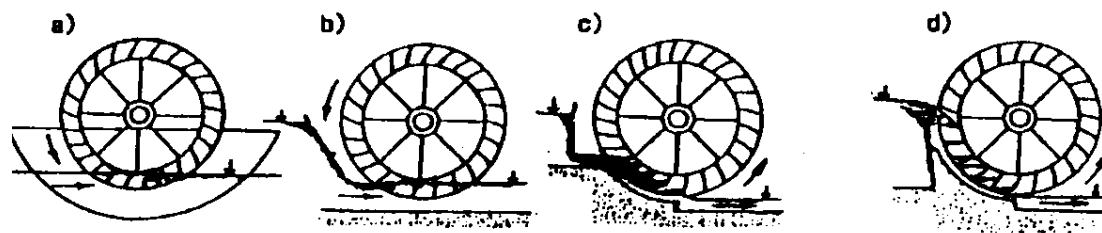
VE – vodní elektrárna, PVE – přečerpávací vodní elektrárna, MVE – malá vodní elektrárna

	počet	instalovaný výkon (MW)	roční výroba (MWh)	roční výroba (MWh) na 1MW	roční výroba (MWh) na 1 MVE
1930	11000	150	200 000	1333	18
1980	135	10	30 000	3000	222
1985	250	20	80 000	4000	320
1990	900	65	170 000	2615	189
1995	1200	200	500 000	2500	417
2000	1352	268	660 000	2463	488
2001	1380	275	710 000	2582	514

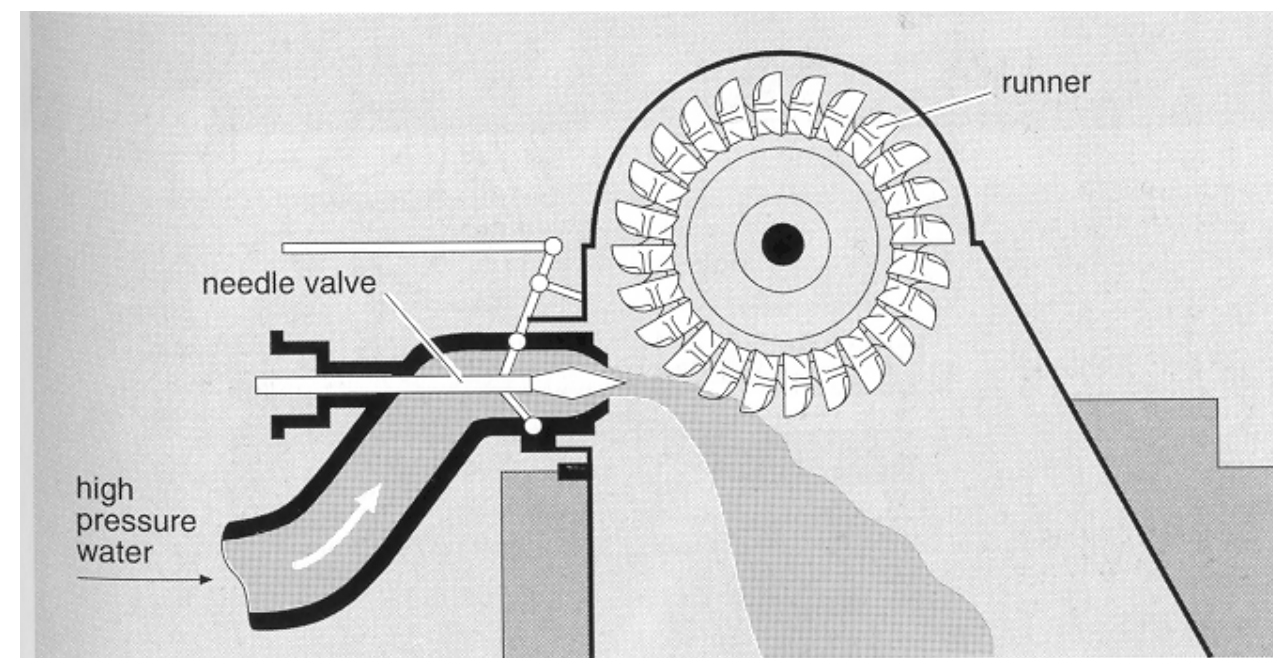
Kinetická energie vodního toku

- rychlost proudění (spád toku)
- **rovnotlaké turbíny** (impulsní) pracující na rotačním principu
- Typy turbín: vodní kolo, Bánki, Pelton
- Obvodová rychlost lopatek musí být nižší než rychlost proudění vodního toku (nízko rychloběžné turbíny)
- Částečný ostřík (voda nezahltí celou turbínu)

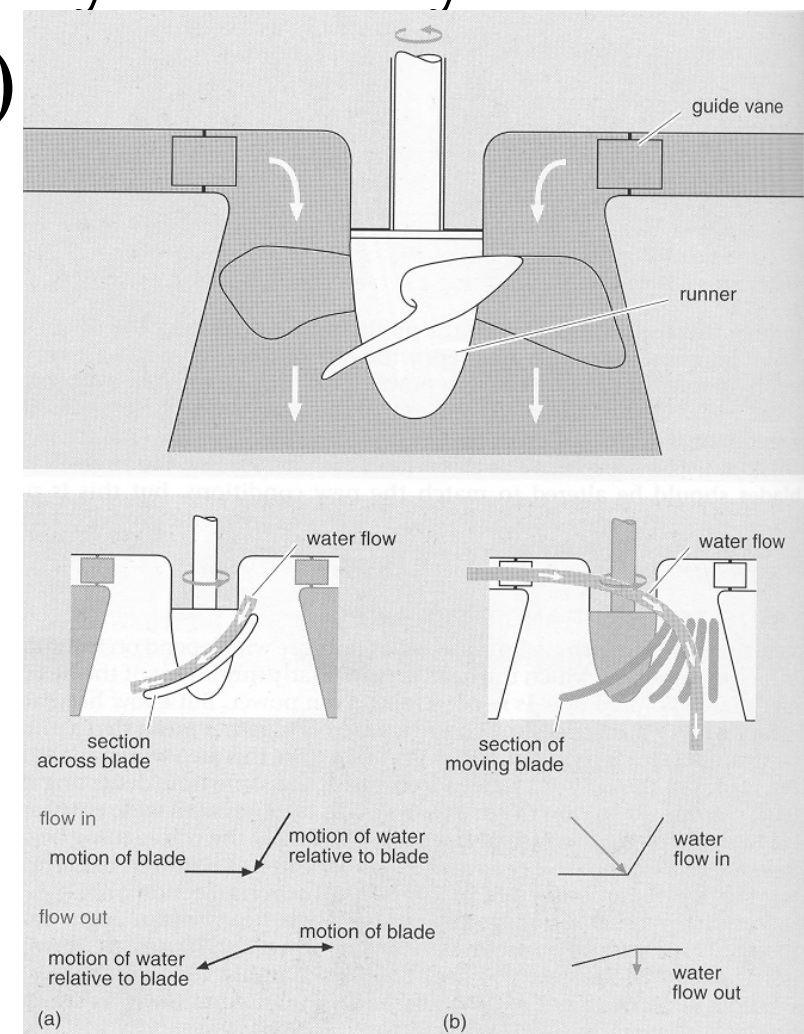
Obr. 7: Vodní kola lopatková

- a) kolo lodního mlýnu se spodním nátokem ($H = 0,1 \text{ m}$, $Q = 5,0 \text{ m}^3/\text{s}$, $\eta = 0,2$)
b) kolo vstříkové se spodním nátokem ($H = 0,2 - 0,9 \text{ m}$, $Q = 5,0 \text{ m}^3/\text{s}$, $\eta = 0,25 - 0,3$)
c) kolo se spodním nátokem ($H = 0,6 - 1,5 \text{ m}$, $Q = 4,0 \text{ m}^3/\text{s}$, $\eta = 0,4 - 0,5$)
d) kolo se středním nátokem ($H = 1,5 - 2,5 \text{ m}$, $Q = 1,5 - 3,0 \text{ m}^3/\text{s}$, $\eta = 0,55 - 0,65$)

Potenciální (tlaková) energie

- Tlak výšky vodního sloupce
- **Přetlakové (reakční)** turbíny pracující na tlakovém (gravitačním) principu vyvolaném rozdílem výšky hladin
- Typy turbín: Kaplan, Francis, vrtulové turbíny
- Obvodová rychlost lopatek je několikanásobně vyšší než rychlost proudění vodního toku („rychlomězné turbíny“)
- Úplný ostřík (voda zahltí celou turbínu)

Základní součásti vodního díla

- Vzdouvací zařízení (hráze, jezy)
- Přivaděče/náhon (beztlakové, tlakové)
- Česle
- Strojovna (objekt elektrárny)
  - Strojní část (turbína, uzávěry, převodovka, ...)
  - Elektro-část (generátor, rozvaděč, připojení)
  - Automatika (hladinová regulace, řídicí systém)
- Odpadní kanál

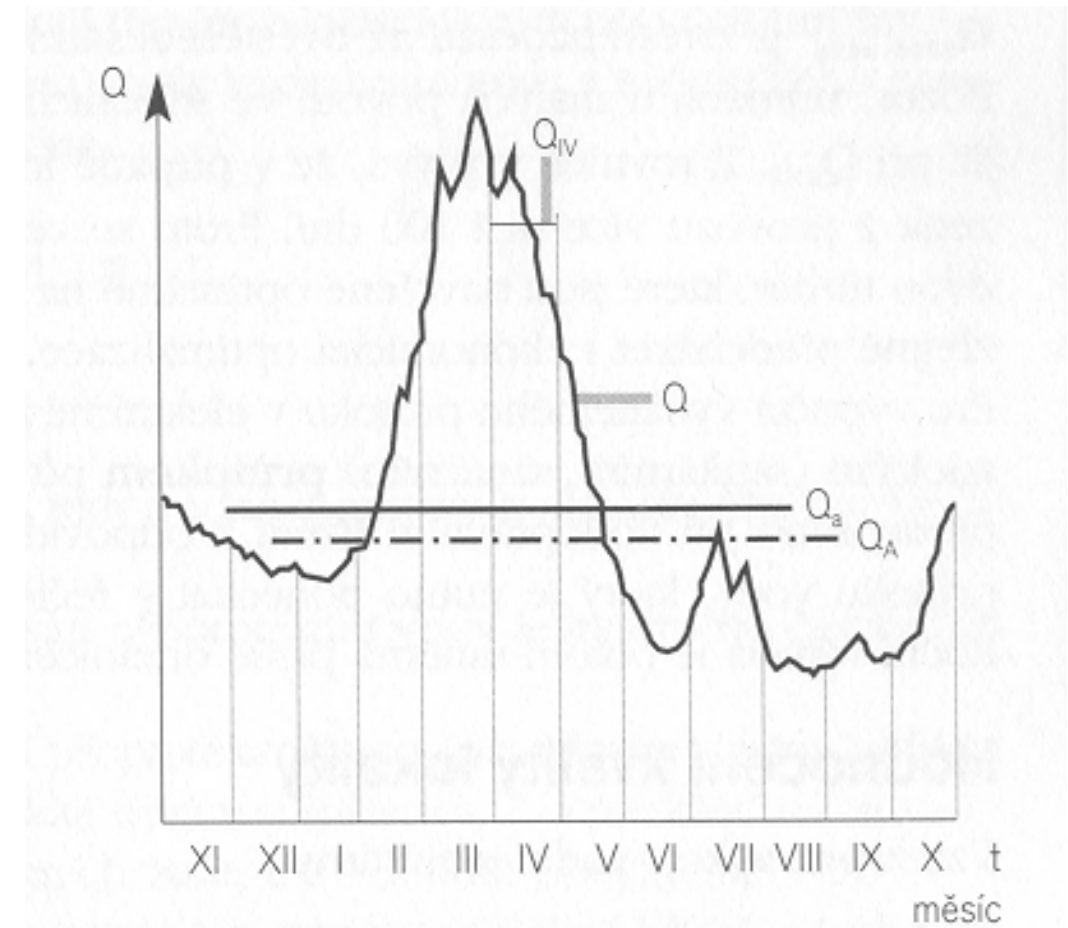
Spád (H)

- **Hrubý (celkový) spád (H_b):** určen rozdílem hladin při nulovém průtoku vodní elektrárnou (výšková nivelace)
- **Užitný (čistý) spád (H):** započítává hydraulické ztráty, reprezentuje skutečně využitelný spád

Průtok (Q)

(Český hydrometeorologický ústav, či správy povodí)

- **Průtok:** průtočné množství vody v daném profilu
- **dlouhodobý průměrný průtok (Q_a)**
- **N-leté průtoky**
- **M-denní průtoky**
- **roční průtoková závislost (30 dní):**

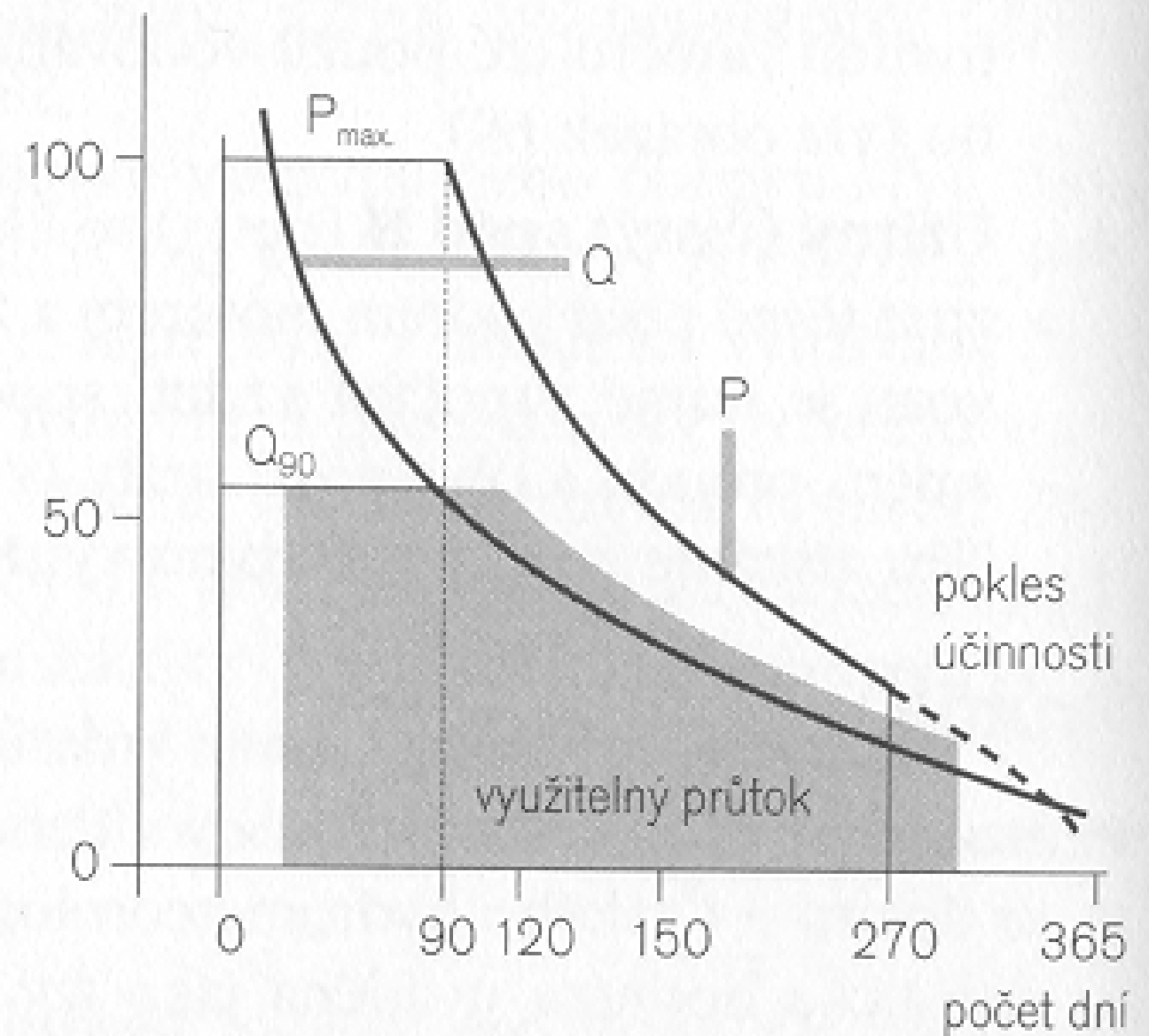
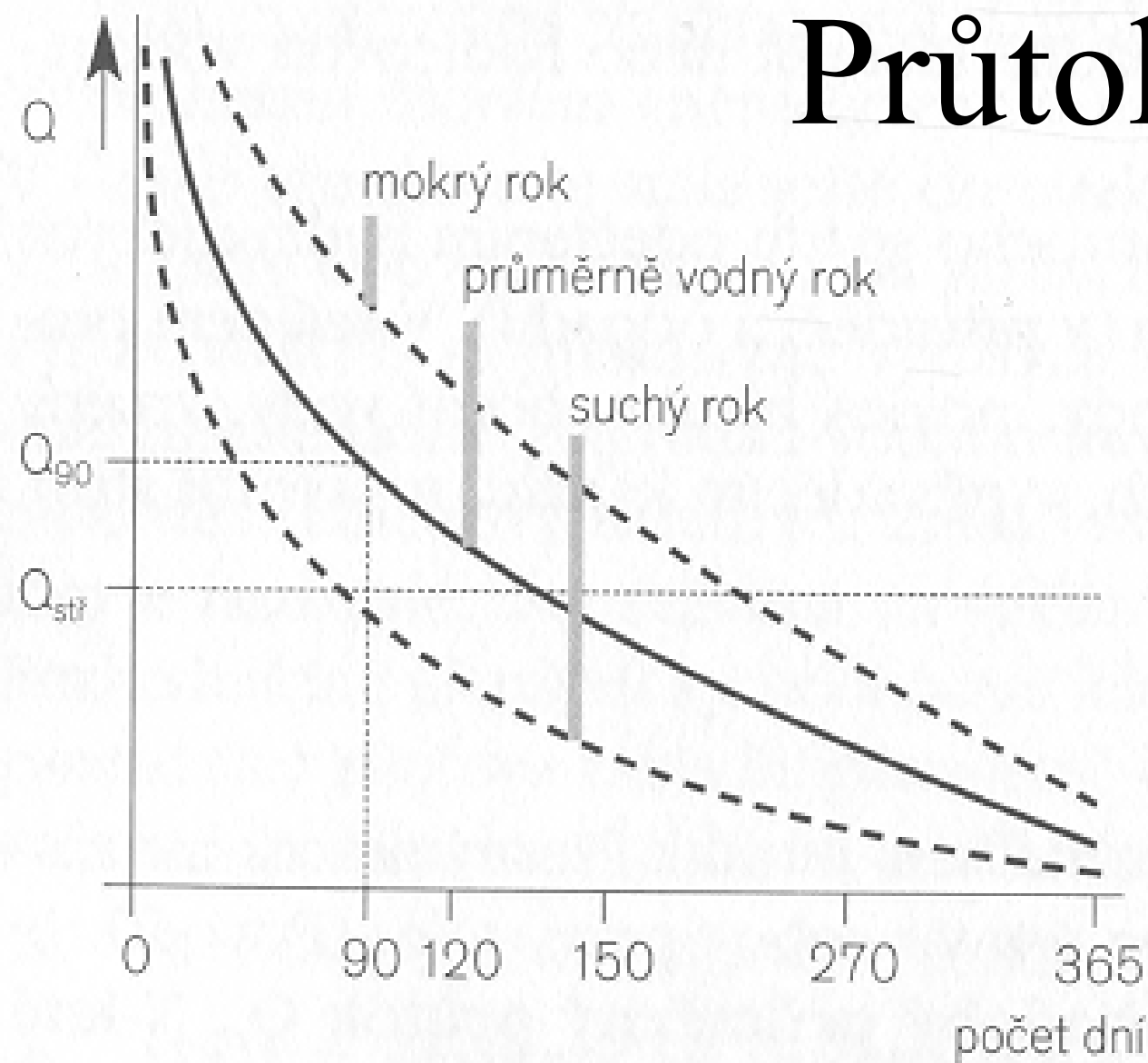

▲ Obrázek 72 ▲ Průběh průtoku v roce a schematické znázornění průměrného ročního a průměrného měsíčního průtoku

M [dní]	30	60	90	120	150	180	210	240	270	300	330	355	364
Q [$m^3 \cdot s^{-1}$]	2,70	1,90	1,50	1,20	1,00	0,85	0,75	0,60	0,50	0,40	0,34	0,25	0,18

M [dní]	30	60	90	120	150	180	210	240	270	300	330	355	364
Q [m ³ .s ⁻¹]	2,70	1,90	1,50	1,20	1,00	0,85	0,75	0,60	0,50	0,40	0,34	0,25	0,18

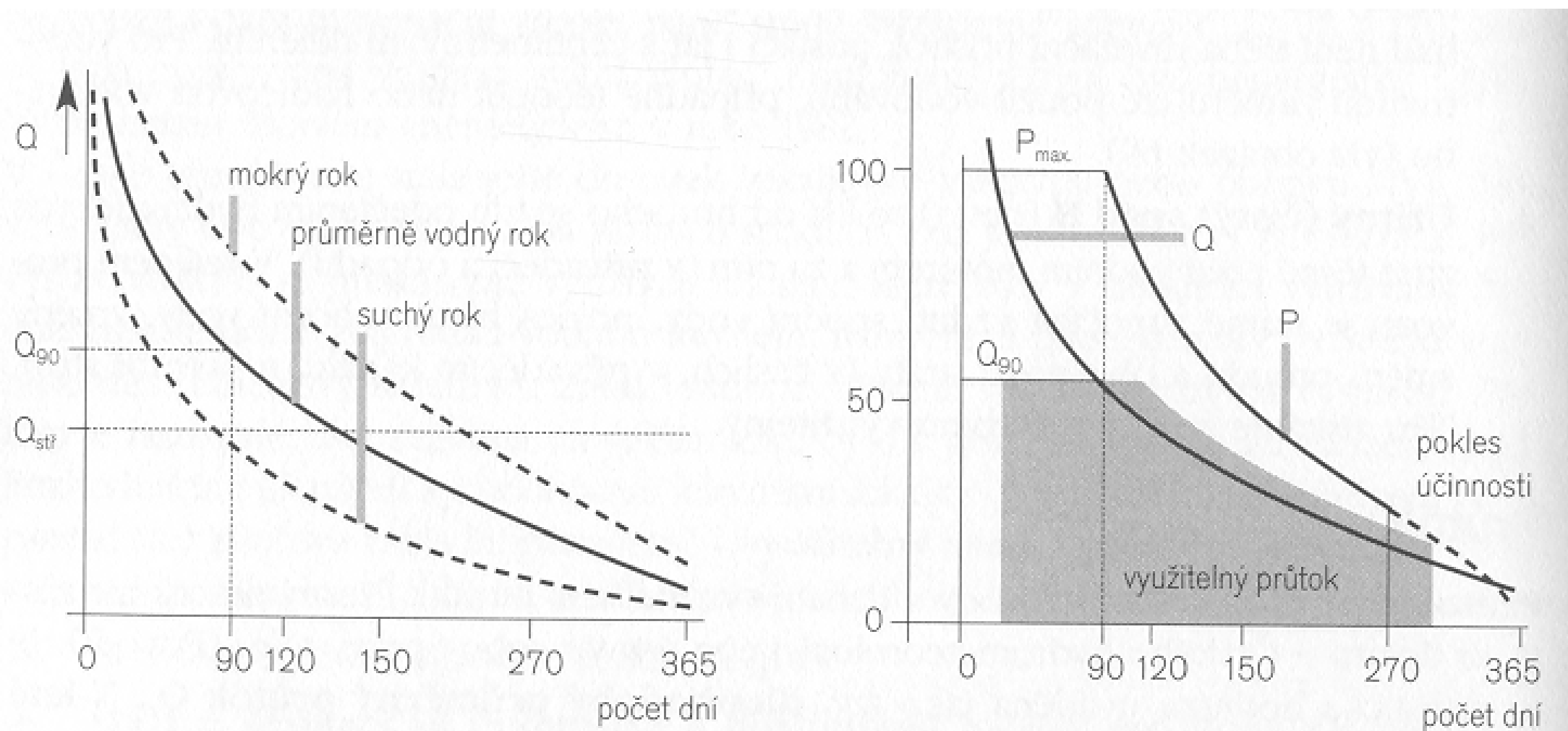
Průtok

▲ **Obrázek 70** ▲ *Roční odtoková závislost a výkon dosažený v průběhu roku; vliv na roční výrobu elektrické energie v důsledku nuceného nevyužití toku: čára překročení průtoků, ztráta při nízkých průtocích, ztráta při povodňových průtocích*

Dimenzování MVE a hodnocení lokality

- Dimenzace na Q_{90d} až Q_{180d} ($Q = Q_{90d} = q * Q_a$; $q = 1.15 / 1$ až $1.2 /$)
- turbíny jsou schopny pracovat při průtocích, které odpovídají cca 1/3 jejich navržené kapacity (tedy od Q_{90d} do Q_{250d} - Q_{260d})
- minimální hygienický (sanační) průtok – Q_{330d} až Q_{364d})

▲ Obrázek 70 ▲ Roční odtoková závislost a výkon dosažený v průběhu roku; vliv na roční výrobu elektrické energie v důsledku nuceného nevyužití toku: čára překročení průtoků, ztráta při nízkých průtocích, ztráta při povodňových průtocích

Dimenzování MVE a hodnocení lokality

Výkon vodní elektrárny:

$$P(W) = \rho * g * Q * H * \eta_c$$

$$\rho = 1000 \text{kg/m}^3, g = 9.81 \text{ m/s}^2$$

$$Q(\text{m}^3/\text{s}) = Q * 0.8 \text{ (sanační korekce)}$$

$$H(\text{m}) = H_b * 0.9$$

η_c ... celková účinnost

$$P(\text{kW}) = k * Q * H$$

k ... konstanta zahrnující účinnost
(5-7 pro MVE, 8-8.5 pro S-V VE)

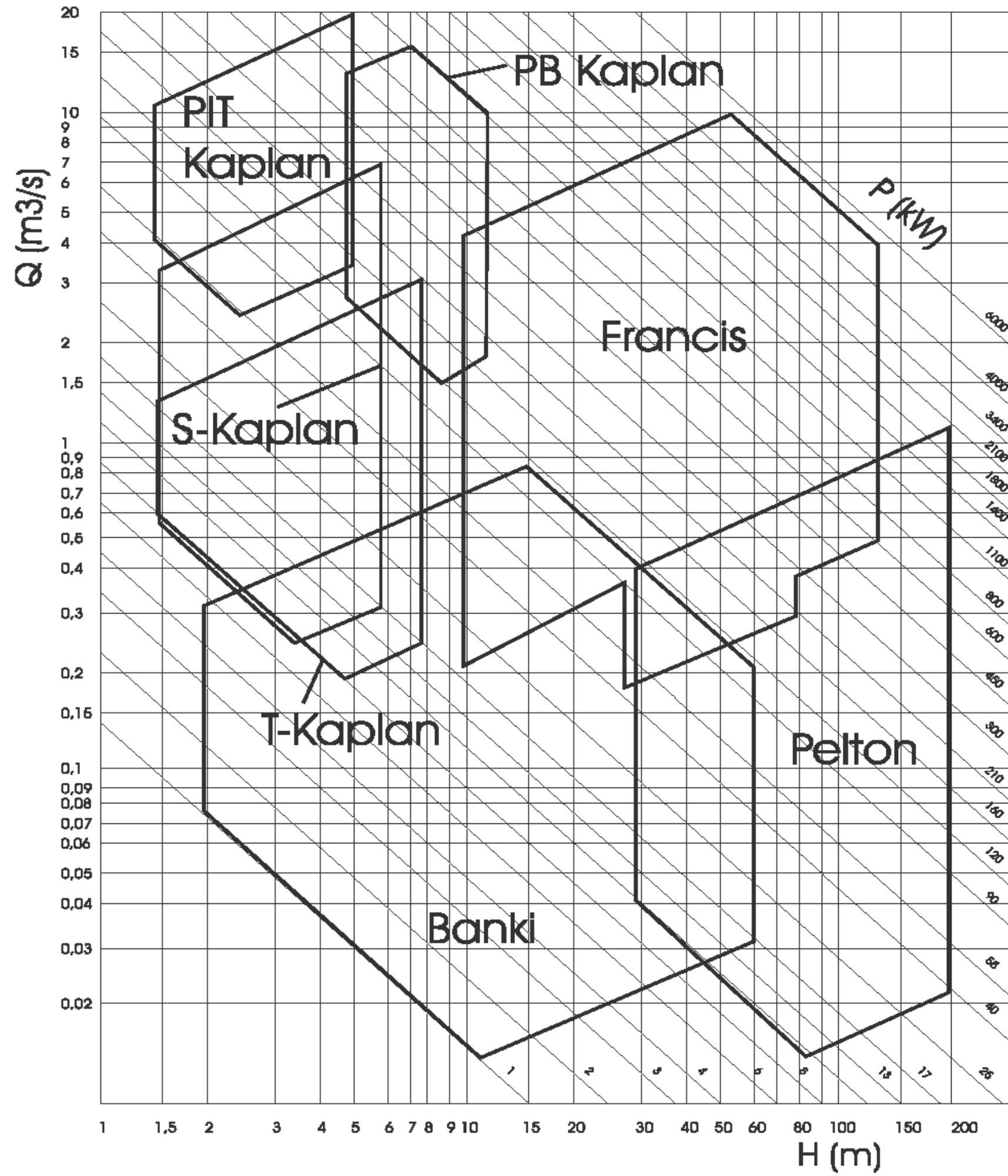
Výroba elektrické energie:

$$E (\text{kWh/rok}) = P(\text{kW}) * T \text{ (počet provozních hodin za rok)}$$

obvykle 4500-5000 hodin

Základní charakteristika vodních turbín, jejich dosažitelný výkon P a vymezení oblastí jejich použití v závislosti na dispozicích vodního zdroje (Q znamená průtok turbínou, H je spád)

ČKD Turbotechnics s. r. o.

„Vírová turbína“ (patentováno 22. 1. 2001 pod č. PÚV 10767)

- modifikace Kaplanovy turbíny
- regulace změny otáček pomocí frekvenčního měniče
- účinnost (80 %) zvyšuje „vír“
- V oblastech velmi nízkých spádů a vysokých průtoků dosáhne dobrých účinností při nízkých výrobních nákladech.

Překážky rozvoje MVE v ČR

Překážky legislativní – v současné době již nejsou tak výrazné, zásluhou přijatého vodního zákona a nového energetického zákona, kde však chybí některé prováděcí předpisy s výkladem.

Vodohospodářské orgány schvalují stavbu bez větších problémů tam, kde je v provozu stávající vodohospodářské dílo (jez), nebo i tam, kde v minulosti bylo. Výstavba MVE v lokalitách, kde vodní dílo nikdy nebylo, je povolována jen velmi zřídka a nebo po splnění náročných technických a legislativních podmínek.

Překážky majetkoprávní – v uplynulých letech došlo u mnoha lokalit ke změnám majitelů v souvislosti s proběhlou privatizací a restitucí. Přesuny majetků souvisejících s privatizací byly sice ukončeny již v roce 1998 a větší přesuny při restitucích by již také měly být ukončeny, ale v menší míře může ještě dojít k ojedinělým změnám majetku. Také došlo k určitým změnám v souvislostech se zestátněním správ toků – hlavně v souvislostech s úhradou za využívání státních majetků.

Překážky ekonomické – nejvíce ovlivňují výstavby MVE. Za současných podmínek je u nás jen velmi obtížné realizovat MVE s optimální dobou návratnosti, tj. pod 10 roků. Nejčastější dobou návratnosti investic MVE je dnes zhruba 12 až 15 roků a nejsou výjimky kdy původní projekt vychází s více než 15ti letou návratností.

- vysoké úrokové míry úvěrů,
- neochota peněžních ústavů poskytnout dlouhodobé úvěry (více než 10 roků),
- nízké výkupní ceny elektrické energie,
- zvyšující se ceny technologií, stavebních částí i služeb pro MVE.

Možnost pro část žadatelů získat státní podpory a nízkouúrokové půjčky od České energetické agentury a Státního fondu životního prostředí. (OZE, ČEZ 2003)